

Нищенко О.В.,
аспірант кафедри підприємництва та бізнесу
Київський національний університет технологій та дизайну

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Нищенко О.В. Аналітичні аспекти розвитку фармацевтичної промисловості України. У статті охарактеризовано сучасний стан та динаміку ділової активності підприємств фармацевтичної промисловості України. Проаналізовано динаміку кількості фармацевтичних підприємств, територіальну структуру та їх фінансові результати, загальні обсяги реалізації, структуру експорту-імпорту фармацевтичної продукції, рентабельність діяльності підприємств фармацевтичної промисловості.

Ключові слова: фармацевтична промисловість, виробництво фармпрепаратів, підприємства фармацевтичної промисловості, імпорт-експорт фармпрепаратів, аналіз економічних результатів.

Нищенко Е.В. Аналитические аспекты развития фармацевтической промышленности Украины. В статье охарактеризованы современное состояние и динамика деловой активности предприятий фармацевтической промышленности Украины. Проанализированы динамика количества фармацевтических предприятий, территориальная структура и их финансовые результаты, общие объемы реализации, структуру экспорта-импорта фармацевтической продукции, рентабельность деятельности предприятий фармацевтической промышленности.

Ключевые слова: фармацевтическая промышленность, производство фармпрепаратов, предприятия фармацевтической промышленности, импорт-экспорт фармпрепаратов, анализ экономических результатов.

Nyshenko O.V. Analytical aspects of pharmaceutical industry development in Ukraine. The article provides a characterization of modern status and business activity dynamics of pharmaceutical industrial enterprises in Ukraine. Besides, it provides an analysis of the pharmaceutical enterprises quantity dynamics, territorial structure and their financial results, general sale volume, export-import structure, profitability of pharmaceutical industrial enterprises' activity.

Keywords: pharmaceutical industry, pharmaceutical products manufacture, pharmaceutical industrial enterprises, import-export of pharmaceutical products, analysis of economical results.

Постановка проблеми. Фармацевтична промисловість – важливий сектор економіки країни, який є показником її економічного і соціального розвитку. Нині фармацевтична промисловість є найрозвинутішим сектором хімічного комплексу України, яка привертає увагу інвесторів. Інноваційний розвиток вітчизняної фармацевтичної промисловості є одним із ключових напрямів модернізації економіки України, оскільки здоров'я нації – важливий складник національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблематики займалися такі вітчизняні науковці, як: Г.І. Фролова і В.Ю. Фролова [1], О.В. Доровський і А.Ю. Олійник [2], В.О. Кушер [3], Г.В. Костюк і А.В. Коваленко [4], Н.В. Демченко [5] та ін. У працях вищезазначених авторів значну увагу приділено дослідженню фармацевтичного ринку, сучасний стан підприємств фармацевтичної промисловості оцінено за обсягом продажів, що зумовлює необхідність усебічного аналізу за широким спектром показників.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану та визначення перспектив розвитку фар-

мацевтичної промисловості України шляхом аналізу основних економічних показників діяльності підприємств вітчизняної фармацевтичної промисловості.

Виклад основних результатів. Вітчизняна фармацевтична промисловість відстає від економічно розвинутих країн за номенклатурою продукції, що виготовляється, про що свідчить щорічне зростання у структурі споживання імпортованої фармацевтичної продукції. Так, українські підприємства, за різними джерелами, нині задовольняють 65–75% потреб українців у продукції фармацевтичної промисловості.

Вітчизняна фармацевтична промисловість характеризується високим рівнем науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); значними капітальними витратами; високими темпами зростання виробництва і прибутку; багатоміністерською сировинної бази, яка включає в себе мінеральні ресурси, сільськогосподарську, рослинну і тваринну сировину та синтетичні субстанції; дублюванням асортименту лікарських препаратів вітчизняними підприємствами; попит на продукцію практично не залежить від економічної ситуації.

Для з'ясування нинішнього стану та перспектив розвитку фармацевтичної промисловості здійснено дослідження фінансово-господарської діяльності підприємств фармацевтичної промисловості України. Інформаційною базою для аналізу послужили річні звітності підприємств, отримані в Державній службі статистики України. Предметом аналізу взято виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів.

За даними Державної служби статистики України [6], у 2015 р. функціонувало 229 підприємств фармацевтичної галузі, які становлять 0,54% у структурі всіх вітчизняних підприємств промисловості (рис. 1). Із 229 підприємств, які здійснювали господарську діяльність, 164 (71,62%) – суб'єкти малого підприємництва, 60 (26,20%) – середнього і 5 (2,18%) – великого [8].

Динаміка кількості підприємств фармацевтичної промисловості починаючи з 2012 р. має тенденцію до зменшення, але у розрізі груп, згідно з КВЕД-2010, є неоднозначною. Найбільше зниження кількості підприємств відбулося в Донецькій і Луганській областях, що пов'язано з проведенням антитерористичної операції, загалом протягом 2014–2015 рр. на цій території було втрачено 13 підприємств порівняно з 2013 р.

Найбільшими українськими виробниками фармацевтичної продукції, відомими як на території держави так і у світі, є: ПАТ «Фармак», ПАТ «НВЦ «Борщагівський ХФЗ», корпорація

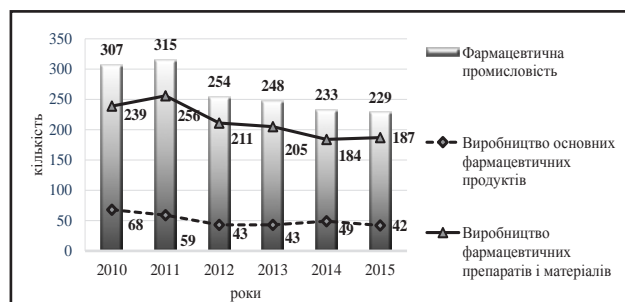

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств фармацевтичної промисловості [7]

«Артеріум» (ПАТ «Київмедпрепарат», ПАТ «Галичфарм»), ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», ПАТ «Київський вітамінний завод», ТОВ «Фармацевтична компанія «Здоров'я» та ін.

Щодо регіональної структури діяльності підприємств фармацевтичної промисловості, необхідно зазначити, що в структурі найбільшу частку займають столичні підприємства – 33,48%, а також Харківської області – 14,93% та Київської області – 11,31%. Інші регіони за кількістю суб'єктів господарювання розподілилися в структурі частками до 5% (рис. 2).

Аналізуючи питому вагу фармацевтичної промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції за 2010–2015 рр., можна спостерігати стабільну тенденцію до зростання починаючи з 2011 р. (рис. 3). Так, питома вага фармацевтичної

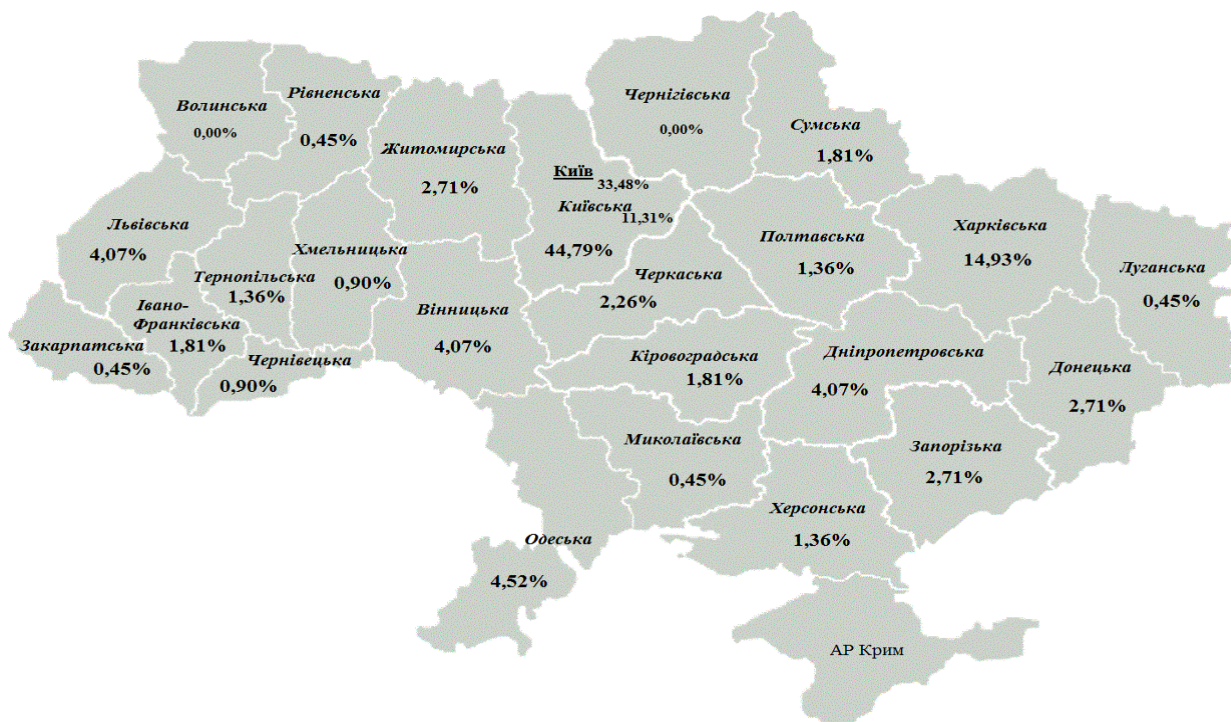

Рис. 2. Територіальна структура підприємств фармацевтичної промисловості в 2015 р. без урахування підприємств на анексованій території АР Крим [6]

промисловості в 2015 р. збільшилася на 0,45% порівняно з 2010 р., що свідчить про поступове збільшення ролі фармацевтичної галузі у промисловому комплексі України.

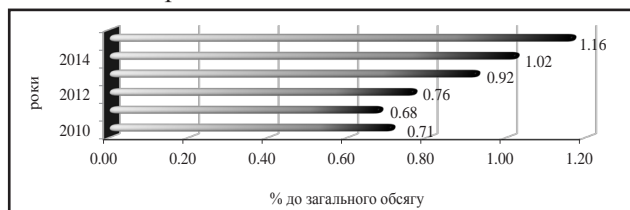

Рис. 3. Питова вага фармацевтичної промисловості в загальному обсязі реалізованої продукції промислових підприємств у 2010–2015 рр. [6]

Розглянемо більш детально обсяги реалізованої фармацевтичної продукції протягом 2010–2015 рр. (рис. 4). Обсяг реалізації продукції фармацевтичної промисловості збільшується з кожним роком. У 2015 р. обсяг реалізації становив 20 295,8 млн. грн. і порівняно з 2010 р. збільшився на 12 899,1 млн. грн. (у 2,7 рази). Щорічний приріст у середньому становить 22,8%.

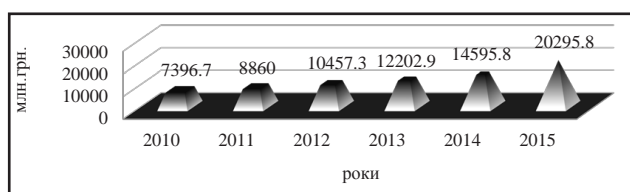

Рис. 4. Обсяг реалізованої продукції фармацевтичної промисловості України за 2010–2015 рр. [6]

Згідно з Державним класифікатором продукції та послуг ДК 016:2010, у групі «Продукція фармацевтична основна на фармацевтичні препарати» розглянемо більш детально підгрупу «Препарати фармацевтичні», яка відіграє ключову роль у фармацевтичній промисловості України.

За 2015 р. було вироблено 47 288 951 кг фармацевтичних препаратів, у структурі виробництва 95,28% займає виробництво ліків. Так, за період 2010–2013 рр. найбільший зріст обсягів виробництва фармацевтичних препаратів зафіксовано в 2013 р. (рис. 5). Починаючи з 2014 р. спостерігається скорочення обсягів виробництва, пов'язане з економічною і політичною нестабільністю в країні та закриттям низки підприємств на окупованих територіях.

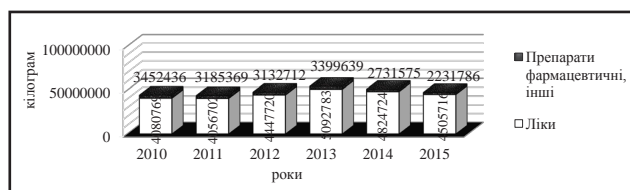

Рис. 5. Виробництво фармацевтичних препаратів за період 2010–2015 рр. [6]

Експортно-імпортна діяльність України характеризується від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі товарами фармацевтичної промисловості внаслідок переважання імпорту над експортом (рис. 6). Починаючи з 2013 р. спостерігається позитивна тенденція, імпорт у 2015 р. порівняно з 2012 р. зменшився в 2,42 рази.

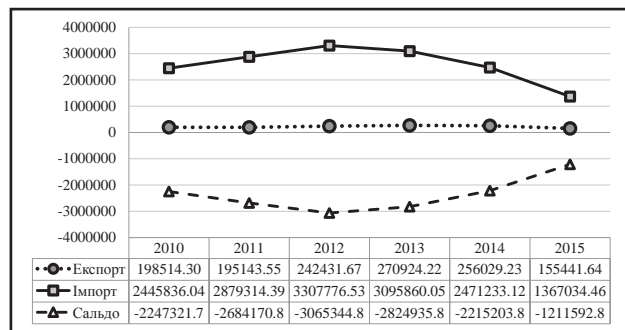

Рис. 6. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами фармацевтичної промисловості за 2010–2015 рр., тис. дол. [6]

Країни Співдружності Незалежних Держав (СНД) є важливими торговельними партнерами України, в експорті на групу цих країн припадає 82% від загального обсягу експортованих товарів фармацевтичної промисловості. Ключову позицію в експорті фармацевтичної продукції займає Узбекистан, частка якого в сукупному експорті становить 24,45%, Казахстан – 15,21%, Росія – 13,72% і Білорусь – 11,13% (рис. 7).

Україна за 2010–2015 рр. значно збільшила експорт товарів фармацевтичної промисловості до В'єтнаму – з 65,77 тис. дол. у 2010 р. до 4 653,29 тис. дол. у 2015 р. Як потенційних партнерів можна розглядати країни Прибалтики, такі як Латвія та Литва, експорт фармацевтичної продукції до яких у 2015 р. збільшився вдвічі порівняно з 2010 р. Найвагомішими вітчизняними експортерами фармацевтичної продукції є: ПАТ «Фармак», ПАТ «НВЦ «Борщагівський ХФЗ», корпорація «Артеріум», ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», ТОВ «Фармацевтична компанія «Здоров'я» та ін.

Головним імпортером товарів фармацевтичної промисловості в Україну на протязі 2010–2015 рр. є Німеччина, частка якої в сукупному експорті

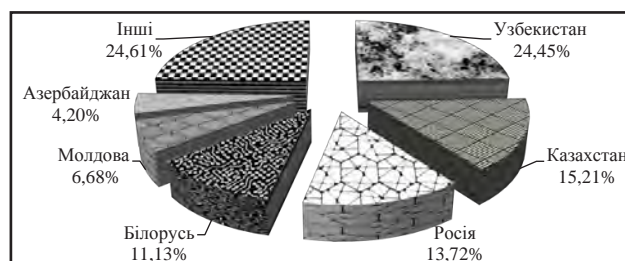

Рис. 7. Територіальна структура експорту фармацевтичної продукції в 2015 р. [6]

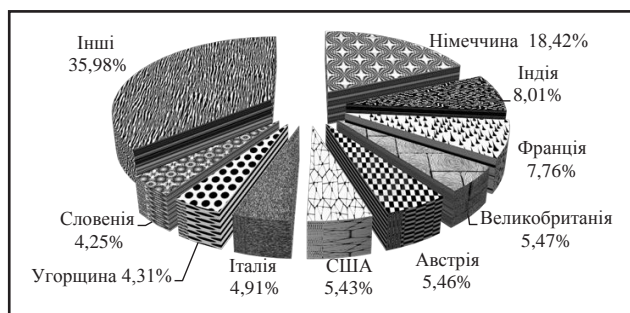

Рис. 8. Територіальна структура імпорту фармацевтичної продукції в 2015 р. [6]

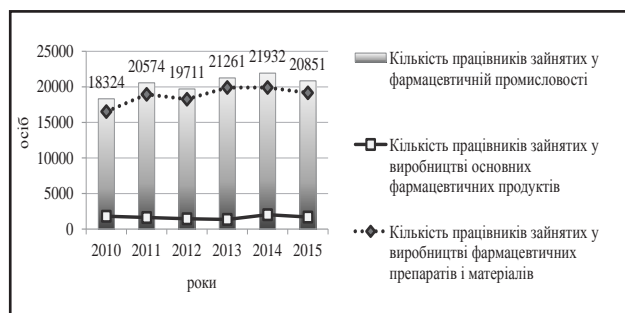

Рис. 9. Динаміка кількості працівників, зайнятих у фармацевтичній промисловості в 2010–2015 рр. [6]

фармацевтичної продукції в 2015 р. становила 18,42% (рис.).

У 2015 р. кількість працівників, зайнятих у виробництві фармацевтичної промисловості, становила 20 851 ос., що на 1 081 ос. менше, ніж у 2014 р. Загалом динаміка зайнятості в галузі за аналізований період характеризується неоднозначністю (рис. 9).

Заробітна плата працівників, зайнятих у фармацевтичній промисловості, за останні шість років збільшилася в два рази (рис. 10). Коефіцієнт зрос-

тання заробітної плати в середньому становить 16,44% щорічно. Найбільше зростання заробітної плати спостерігалось в 2012 р., на 37,8% порівняно з 2011 р. У 2015 р. середня заробітна плата в фармацевтичній галузі перевищувала мінімальну заробітну плату в шість разів, що говорить про її стабільність та конкурентоспроможність.

Аналіз результатів фінансової діяльності підприємств фармацевтичної промисловості показав збільшення частки прибуткових підприємств (табл. 1),

Таблиця 1

Фінансовий результат діяльності підприємств фармацевтичної промисловості за період 2010–2015 рр. [7]

Роки	Рівень	Фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2010	Промисловість, у цілому	31221,1	58,7	68933,1	41,3	37712,0
	Фармацевтична промисловість	622,9	65,9	697,9	34,1	75,0
2011	Промисловість, у цілому	58662,3	62,6	106688,2	37,4	48025,9
	Фармацевтична промисловість	619,4	62,2	681,0	37,8	61,6
2012	Промисловість, у цілому	21353,4	62,4	86504,1	37,6	65150,7
	Фармацевтична промисловість	916,4	61,8	971,2	38,2	54,8
2013	Промисловість, у цілому	13698,3	63,3	81336,9	36,7	67638,6
	Фармацевтична промисловість	1068,0	66,7	1192,8	33,3	124,8
2014	Промисловість, у цілому	-166414,0	63,3	76253,3	36,7	242667,3
	Фармацевтична промисловість	501,0	65,5	1530,1	34,5	1029,1
2015	Промисловість, у цілому	-181360,9	72,9	90315,9	27,1	271676,8
	Фармацевтична промисловість	1485,8	75,8	2161,8	24,2	676,0

що свідчить про позитивні тенденції в галузі. Так, у 2015 р. підприємства фармацевтичної промисловості отримали прибуток у розмірі 1 485,8 млн. грн. (майже в три рази більше, ніж у 2014 р., і в 2,39 рази більше, ніж у 2010 р.), коли більшість підприємств промисловості отримали збиток.

Рис. 10. Динаміка заробітної плати працівників фармацевтичної промисловості за період 2010–2015 рр. [6]

Загальна вартість майна підприємств фармацевтичної промисловості в 2015 р. збільшилася на 9 995,9 млн. грн. порівняно з 2012 р. та на 4 714,1 млн. грн. порівняно з 2014 р. (рис. 11). Дебіторська заборгованість протягом 2012–2015 рр. перевищувала кредиторську в середньому на 33% щорічно. Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською означає відволікання коштів із господарського обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення кредитів і позик для забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності підприємств.

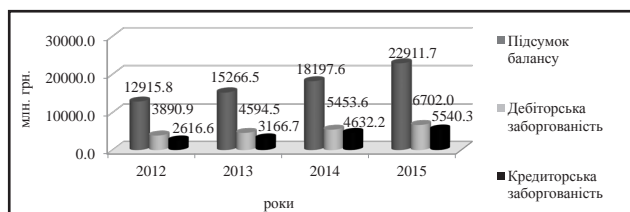

Рис. 11. Аналіз абсолютних показників балансу підприємств фармацевтичної промисловості [7]

Робочий капітал протягом аналізованого періоду мав тенденцію до збільшення, це свідчить про те, що підприємства галузі мають фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування (рис. 12).

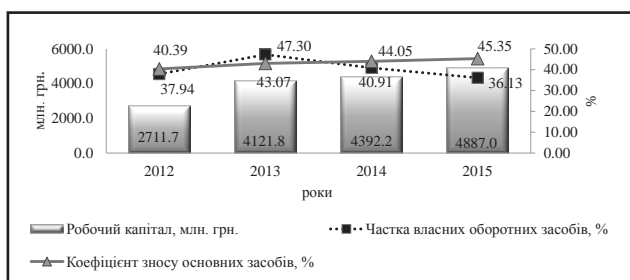

Рис. 12. Аналіз показників оцінки майнового стану підприємств фармацевтичної промисловості [7]

Частка власних засобів в оборотних активах перевищує 10%, що є сприятливим фактором для розвитку економічної діяльності. Коефіцієнт зносу основних засобів має тенденцію до збільшення, але не перевищує нормативне значення в 50%.

Динаміка рентабельності діяльності підприємств фармацевтичної промисловості характеризується позитивною тенденцією (рис. 13). Рентабельність операційної діяльності в 2015 р. становила 17,2%, коли на підприємствах промисловості – 0,9%, рентабельність усієї діяльності – 3,3% на протипагу від'ємному значенню -7,7%.

Висновки. Отже, фармацевтична промисловість України має значні перспективи розвитку. Досліджувана промисловість демонструє стійкі, відносно високі темпи зростання виробництва – у середньому 17–23% на рік, щорічно розробляються і впроваджуються у виробництво нові фармацевтичні препарати, розширюється географія експорту. Поряд із цим залишається невирішеним питання переходу на виробництво згідно зі стандартами GMP, дублювання асортименту лікарських препаратів, висока залежність від імпортованої сировини та матеріалів.

Сприяння розвитку фармацевтичної промисловості в Україні повинно бути пріоритетним напрямом загальнодержавного рівня, оскільки це відповідає сучасним вимогам розвитку економіки, а також є однією з умов забезпечення національної й оборонної безпеки країни. Головним завданням фармацевтичної промисловості є налагодження виробництва конкурентоспроможної імпортозамінної продукції шляхом створення відповідної нормативно-правової бази; залучення та підтримки інвестицій; упродовження на підприємствах міжнародних стандартів та виробничої (GMP), клінічної (GCP), лабораторної (GLP) та інших належних практик.

Одним із головних чинників розвитку фармацевтичної промисловості України поряд із залученням інвестицій є передача допоміжних бізнес-процесів на аутсорсинг, який підтвердив свою ефективність у бізнес-практиці фармацевтичних підприємств промислово розвинених країн.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні питань оптимізації бізнес-процесів підприємств фармацевтичної промисловості

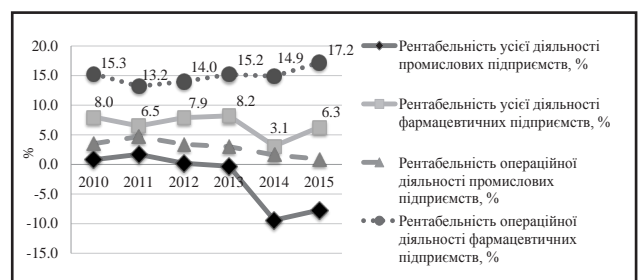

Рис. 13. Рівень рентабельності операційної та усієї діяльності підприємств фармацевтичної промисловості, % [7]

на основі аутсорсингу: визначення системи показників оцінювання ефективності впровадження і реалізації аутсорсингу, розроблення методики відбору

постачальника аутсорсингових послуг, дослідження можливих ризиків під час реалізації аутсорсингового проекту.

Список літератури:

1. Фролова Г.І. Конкурентоспроможність підприємств фармацевтичної галузі України / Г.І. Фролова, В.Ю. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – № 1(17). – С. 146–152 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vbumb/2012_1/28.pdf.
2. Доровський О.В. Фармацевтична промисловість України: сучасний стан та напрями стратегічного розвитку / О.В. Доровський, А.Д. Олійник // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 7. – Ч. 4. – С. 75–78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_07/185.pdf.
3. Кушер В.О. Аналіз та оцінка ринкових можливостей фармацевтичних підприємств / В.О. Кушер // Науковий огляд. – 2015. – № 5(15). – С. 13–19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/issue/viewIssue/29/14>.
4. Костюк Г.В. Конкурентоспроможність фармацевтичної промисловості України / Г.В. Костюк, А.В. Коваленко // Ефективна економіка. – 2013. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2547>.
5. Демченко Н.В. Стратегія імпортозаміщення у фармацевтичній галузі: особливості та перспективи реалізації / Н.В. Демченко // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Серія «Економіка». – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/2. – С. 56–60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk-onu.od.ua/journal/2014_19_2_2/13.pdf.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Діяльність суб'єктів господарювання 2010–2015 рр. : статистичні збірники. – К. : Державна служба статистики України, 2010–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Промисловість України у 2010–2015 роках : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2010–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.